

Alvils Zauers

Šteinhaueri

un viņu laiks

Alvils Zauers

Šteinhaueri un viņu laiks

Rīga

UDK 658+338(474.3)(091)+929
Za 867

Alvils Zauers

Šteinhaueri un viņu laiks

Grāmatu sērija "Uz zaļa zara". Nr. 2

ISBN 978-9984-828-88-6

© Biznesa augstskola Turība, 2014, 112 lpp.

© *Zauers Alvils*, 2014

Vāka dizains *Una Spektore*

Izdevējs SIA "Biznesa augstskola Turība"

Redaktore *Lilita Vīksna*

E-pasts: Izdevnieciba@turiba.lv

Iespiests SIA "Jelgavas tipogrāfija"

Ievads

18. gadsimts ir viens no tumšākajiem latviešu vēsturē. Tas ir dzimtbūšanas uzplaukuma laiks. Var šķist paradoksāli, bet laikmetā, kad eiropiešu prātos valda apgaismības idejas un tiek sludinātas personiskās un politiskās brīvības, lielākā daļa latviešu ir bez privātīpašuma un personiski atkarīgi no saviem dzimtkungiem.

Personisko brīvību saglabāja salīdzinoši neliela latviešu tautas daļa. Lielākais brīvo latviešu īpatsvars bija Rīgā. Taču arī tur dzīvojošo latviešu sociālais stāvoklis, īpašuma tiesības un personiskā brīvība šajā laikā bija apdraudēti.

Mēģinājumi ierobežot īpašuma tiesības un sociālās izaugsmes iespējas kārtu sabiedrības ietvaros veicināja Rīgas latviešu politisko aktivitāti. Cīnoties par savām tiesībām, Rīgas brīvo latviešu kopiena tumsības laikmeta dzīlēs dziedēja nākamā gadsimta pārmaiņu asnus.

**Cīnoties par savām
tiesībām, Rīgas brīvo
latviešu kopiena
tumsības laikmeta dzīlēs
diedzēja nākamā
gadsimta pārmaiņu asnus.**

Šai cīņai bija veiksmju un neveiksmju epizodes un savi varoņi. Īpaša vieta tajā ir 18. gadsimta Rīgas latviešu turīgākajai profesionālajai apvienībai – kuģu mastu koku šķīrotājiem, un šajā amatā trijās paaudzēs plaši pārstāvētajai Šteinhaueru dzimtai.

Rīga tolaik bija viens no svarīgākajiem mastu tirdzniecības centriem Eiropā. Mastu koki bija stratēģiska prece, bez kuras nebija iedomājama ne kara, ne tirdzniecības flotes atīstība.

Neraugoties uz šķēršļiem biznesā, Šteinhaueri sevi apliecināja kā sekmīgi uzņēmēji un spēja sasniegt tiem laikiem vērā ņemamu turību, kļūstot par sava laika bagātākajiem Rīgas latviešiem un manufaktūru ražošanas pionieriem Latvijā.

Ar juridiskiem līdzekļiem cīnoties par savām personīgajām tiesībām uz labklājību un biznesa iespēju paplašināšanu, viņi objektīvi bija arī savu tautiešu kā kopuma tiesību aizstāvji.

Pieslienoties tā laika Eiropas garīgās dzīves avangardiskajam ticības strāvojumam un topot par brāļu draudzes aktīviem locekļiem, Šteinhaueri sevi apliecina arī kā garīgi atvērtus un modernus cilvēkus, gūstot ievērību arī ārpus latviešu sabiedrības. Viņu spēks bija ticībā Dievam un savas taisnības apziņā, kas stiprināja gribu, pārvarot šķēršļus gaitā uz grūti sasniedzamu mērķi – pilnīgu Rīgas pilsoņu tiesību iegūšanu.

17./18. gadsimta mijā, kad savas gaitas Rīgā sāka brāļi Šteinhaueri, tā bija viduslaiku pilsēta ar šim aizejošajam laikmetam raksturīgu pārvaldes un saimnieciskās dzīves kārtību.

Pilsētas sociālās un ekonomiskās dzīves virzību noteica Lielajai un Mazajai gildei piederīgo tirgotāju un amatnieku vairākuma konservatīvie uzskati un ieinteresētība saglabāt viduslaikiem raksturīgās privilēģijas, tostarp pilsoņu, t.i., namnieku pārtikas jeb *Bürgerahrung* principu.

“Namnieku pārtika” bija Rīgas varas iestāžu garantētās tiesības bez ierobežojumiem nodarboties ar amatniecību un tirdzniecību tikai saviem pilsoņiem. Rīgas veidošanās sākumposmā nekādi ierobežojumi namnieku tiesību iegūšanā nepastāvēja, un par Rīgas pilsoņiem kļuva gan vācieši, gan līvi un citu vietējo tautu pārstāvji. Taču ar laiku iekļūšana Rīgas pilsoņu kārtā kļuva sarežģītāka. Svarīgi, ka tikai namniekiem bija tiesības uz nekustamo īpašumu Rīgā, iekšpus pilsētas mūriem.

No uzņēmējdarbības viedokļa raugoties, Rīgā iedibinātā kārtība bija vērsta uz to, lai maksimāli ierobežotu konkurenci, ko varētu radīt pilntiesīgo Rīgas iedzīvotāju lokam nepiederīgie uzņēmēji – gan ārzemnieki, gan arī tie vietējie iedzīvotāji, kas nebija iekļauti privilēģētajā slānī.

Laikā, kad veidojās manufaktūru rūpniecība, Rīgas lauku teritorijā bija neiespējama jebkāda manufaktūru ražošana tajās nozarēs, kuras bija pārstāvētas Rīgas amatniecībā. Savukārt Rīgas tirgotājiem ļoti nozīmīgi bija tādi starpniecības peļņu garantējošie ierobežojumi kā svešu preču pārvadājuma aizliegums caur Rīgas ostu, princips, ka “viesis netirgojas ar viesi”, un citas privilēģijas.

Rīgas namnieku privilēģiju sardzē stāvēja arī galvenā pilsētas pārvaldes institūcija – Rīgas rāte, par kuru Domskolas rektors Kārlis Fīlips Mihaels Snells rakstīja, ka tā ir pilsētas oligarhu, savstarpēji saistītu radu un draugu kompānija, kas atgādinot 30 “Atēnu tirānus”.

Rāti veidoja četri birģermeisteri un 14 rātskungi. Vēlētāji bija rātes locekļi, un kandidātus vakancēm tie izvēlējās no Lielās ģildes eltermaņu vidus vai arī no rātes kancelejas izglītotajiem ierēdņiem, t.s. literātiem. Ļoti bieži rātskungi bija savā starpā saistīti radnieciskām saitēm, un ietekmīgākie cilvēki pilsētas pārvaldē nāca tieši no bagātāko tirgotāju vides.

Rātei bija augstākā tiesas vara gan pilsētā, gan arī tās lauku teritorijā. Tai bija pakļautas vairākas zemākās tiesu iestādes, kā, piemēram, tirdzniecības tiesa, kas izskatīja tirdzniecības, preču svēršanas, mērīšanas u.tml. strīdus. Pēc pievienošanas Krievijas impērijai rātes lēmumi bija pārsūdzami Pēterburgā, kur 1720. gadā tika izveidota īpaša ķeizariiskā justīckolēģija (*Юстиц-коллегия Лифляндских и Эстляндских*

дел). Savukārt justīkolēģijas lēmumus varēja pārsūdzēt Senātā (*Правительствующий Сенат*).

Rāte nebija visvarena. Tai bija jārēķinās gan ar nepriviliģēto vietējo iedzīvotāju grupu spiedienu, gan ārzemju tirgotāju vēlmēm. Pilsētas varasvīri nevarēja nerespektēt Zviedrijas karaļvalsts, bet no 1710. gada arī Krievijas impērijas valdības intereses, ko tā realizēja ar Rīgas gubernatoru un ģenerālgubernatoru starpniecību. Krievijas impērija, pievienojot Rīgu un Vidzemi, kapitulācijas noteikumos bija solījusies respektēt vietējās vācbaltu elites privilēģijas, taču arī tai bija savas ekonomiskās un politiskās intereses, kuras īstenojot 18. gadsimta otrajā pusē tā sāka graut viduslaiku Rīgas privilēģiju sistēmas mūri. Plaisas mūrī izmantoja arī sekmīgākie Rīgas latvieši, nostiprinoties pilsētas uzņēmējdarbības vidē.

Saturs

1. No mastu šķirotājiem uz muižu un manufaktūru īpašniekiem.....	9
Kurzemnieki Rīgā meklē brīvību un labklājību	9
Kokmateriālu eksporta un šķirošanas aizsākumi Rīgā	13
Mastu koki kļūst par tirgus preci.....	19
Mastu šķirotāju amata izveide	23
Mastu šķirotāji darbā.....	29
Šteinhauera izvirzīšanās	33
Bizness ar Kurzemes hercogu un pirmie nekustamā īpašuma darījumi	39
Kokapstrādes biznesa izvērsana	45
<i>Господин Штейнхауэр</i> un pirmā Rīgas papīra manufaktūra	52
Tie, kas guļ ar latviešiem zem vienas segas	60
2. Par brīvā latvieša tiesībām.....	65
Kāpēc latvietis nedrīkst būt pilntiesīgs Rīgas pilsonis?....	65
Korupcija un lobēšana palīdz uzvarēt	69
Bagātība ir tikai ceļš uz brīvību	72
Latviešiem jāpierāda savs statuss	78
Prāva mūža garumā	83
3. Ja Dievs ir ar mums, kas var būt pret mums?	88
Tieksme pēc garīgās pilnības.....	88
Hernhūtieši Rīgā.....	91
Ar Indriķa hroniku plauktā.....	97
Šteinhauers kļūst par Rīgas namnieku	104
 Nobeigums.....	107
Literatūra.....	109